

2020 Dağlık Karabağ Savaşı'na Dair Askeri-Stratejik Gözlemler - Arda Mevlutođlu

Ermenistan ile Azerbaycan arasında, 2020 Temmuz ayında Tovuz civarında cereyan eden kısa süreli çatışmaların ardından 27 Eylül'de patlak veren Dağlık Karabağ Savaşı, birinci ayını doldurdu. Savaş, Azerbaycan'ın işgal altındaki Dağlık Karabağ bölgesindeki önemli kazanımları ve Ermeni ordusunun ciddi kayıpları ile devam ediyor. Geride kalan bir aylık süreçte savaşta kullanılan bazı sistem ve taktikler bize hem bölgedeki jeopolitik durumun hem de savaşın değişen doğası ile ilgili önemli ipuçları sunuyor. Bunlarla ilgili gözlem ve değerlendirmelere geçmeden önce savaşın başlangıcında tarafların güç dengesi ve ordu envanterlerine kısaca göz atmakta fayda vardır.

Savaş Öncesi Güç Dengesi

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (*International Institute for Strategic Studies- IISS*) tarafından yayımlanan *The Military Balance* raporunun 2020 sürümüne göre Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin personel mevcudu yaklaşık 70 bindir. 300 bin civarında yedek askeri olan ülkede askerlik süresi er ve erbaşlar için 18 ay, üniversite mezunları içinse 12 aydır.

Enerji kaynaklarından doğan gelirin de katkısıyla, Azerbaycan'ın silahlanmaya ayırdığı kaynak son on yılda istikrarlı şekilde artmıştır. 2019 savunma bütçesi yaklaşık 1,8 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Savunma sanayiinde en önemli tedarikçisi İsrail'dir. SIPRI verilerine göre 2015-2019 arasında Azerbaycan'ın silah ithalatının %60'ı İsrail'den gerçekleşmiştir.^[1] İsrail'i %31'lik payla Rusya takip etmektedir. İsrail'den alınan sistemler arasında hemen hemen her sınıf ve tipte insansız hava araçları (İHA), *Spike* tipi uzun menzilli güdümlü tanksavar füzeler, *Harop*, *Orbiter* ve *Sky Striker* tipi kamikaze dronlar, modern topçu ve karadan karaya roket sistemleri dikkat çekmektedir. Rusya'dan ise son dönemde T-90 modern ana muharebe tankları, Mi-35M tipi taarruz helikopterleri, muhtelif tipte topçu ve hava savunma sistemleri temin edilmiştir.

Yaklaşık 57 bin personeli bulunan Azerbaycan Kara Kuvvetlerinin envanterinde Eylül 2020 itibariyle büyük kısmı T-72 ve T-90 olmak üzere 450'ye yakın ana muharebe tankı, 900 civarında zırhlı muharebe aracı ve personel taşıyıcı, 600 civarında kundağı motorlu ve çekili top, havan ile çok namlulu roketatar sistemi bulunmaktadır. Ayrıca 2 adet İsrail yapımı *LORA*, 4 adet de Rus yapımı 9K79 *Toçka* (NATO kodu SS-21 '*Scarab*') taktik balistik füze sistemi mevcuttur. Hava kuvvetleri envanterinde 15 adet MiG-29 av-önleme, 21 adet Su-24 ve Su-25 taarruz uçağı bulunan Azerbaycan, 26 adet modernize edilmiş Mi-24 taarruz helikopterine sahiptir. Ayrıca İsrail'den *Heron*, *Hermes450*, *Hermes900*, *Aerostar* tiplerinde çok sayıda İHA tedarik edilmiş; bir kısmı hazır alınan *Orbiter* serisi kamikaze İHA'ları da lisans altında üretmeye başlamıştır.

Azerbaycan, silah sistemleri ve mühimmatların yurt içinde üretimine özel bir önem vermektedir. Savunma Sanayii Bakanlığı tarafından koordine edilen bu faaliyetler kapsamında özellikle piyade silah ve mühimmatları, güdümlü ve klasik (güdüksüz) uçak bombaları ile İHA sistemlerinin üretimi ön planda tutulmuştur.

The Military Balance 2020'ye göre Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin personel mevcudu 2020 başı itibariyle 44,800'dür. Zorunlu askerlik süresinin 24 ay olduğu ülkedeki yedek asker sayısının 210 bin civarında olduğu kaydedilmektedir. 2019 savunma bütçesi yaklaşık 644 milyon ABD Doları olan ülkenin silahlı kuvvetlerindeki silah ve teçhizatın neredeyse tamamı eski Sovyet ya da Rusya Federasyonu üretimidir. Ülkenin genel ekonomik durumu ve savunma bütçesinin boyutu, yeni silah alım ve modernizasyon faaliyetlerinin kapsamının, Azerbaycan'a kıyasla hayli mütevazı kalmasına neden olmuştur.

Denize kıyısı olmayan Ermenistan'ın 22,900 personeli olan kara kuvvetleri bünyesinde beş mekanize kolordu bulunmaktadır. Araç gereç olarak neredeyse tamamı T-72 modeli olan 100'den fazla tank, 400 civarında zırhlı muharebe aracı ve personel taşıyıcı, 150 civarı kundağı motorlu ve çekili top ile 60 civarında ÇNRA bulunduğu kaydedilmektedir. Kara kuvvetleri envanterinde ayrıca sekiz adet 9K72 *Elbrus* (NATO kodu SS-1C '*Scud B*'), dört adet 9K79 *Toçka* (NATO kodu SS-21 '*Scarab*') ve dört adet 9K720 *Iskander E* (NATO kodu SS-26 '*Stone*') taktik balistik füze fırlatıcı aracı envantere girmiştir.

Eylül 2020 itibariyle, on adedini 2005 yılında Slovakya'dan satın aldığı 14 adet Su-25 (NATO kodu '*Frogfoot*') taarruz uçağına sahip olan Ermenistan, Rusya Federasyonundan da 2019 sonunda dört adet modern Su-30SM tipi savaş uçağı teslim almıştır. Hava savunma sistemi olarak S-300 (NATO kodu SA-10 '*Grumble*') başta olmak üzere muhtelif radar ve kızılötesi güdümlü hava savunma sistemlerine sahiptir. 2019 sonunda Rusya Federasyonundan *Tor M2KM* tipi modern alçak irtifa hava savunma sistemleri de almıştır.

Ekipman ve araç gerecinin neredeyse tamamının Ermeni ordusundan sevk edildiği değerlendirilen Dağlık Karabağ'ın silahlı gücüne dair açık kaynaklarda güvenilir

verilere rastlamak zordur. Savaş öncesinde tamamı T-72'lerden oluşan ana muharebe tankı envanterinin 200-300 arasında olduğu, yaklaşık aynı sayıda zırhlı muharebe aracı ve personel taşıyıcı ve 200'den fazla topçu unsuru bulunduğu değerlendirilmektedir. Silah altındaki personel sayısının ise 18 ila 20 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Savaşın Birinci Ayında Önemli Gelişmeler, Öne Çıkan Sistemler ve Taktikler

Kayıplar

Savaşın birinci ayı sonunda Azerbaycan, işgal altındaki Dağlık Karabağ'ın İran ile sınırını Hocavend'den Zengilan'a kadar tamamen kurtarmış, kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde de Murovdağ ve Sukovuşan boyunca uzanan bir kesimi geri almıştır. Bölgenin İran ile bağlantısının kesilmesi, bölgedeki Ermeni birlikleri üzerindeki baskıyı artırmıştır.

Tarafların kayıpları konusunda güvenilir bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Her iki taraf da kendi ve karşı tarafın zayıfatı konusunda birbirleriyle çelişen veriler yayınlamaktadır. Her iki tarafın bilgisayar korsanları tarafından savaşın başından itibaren propaganda maksatlı olarak hazırlanıp internet ortamında ve sosyal medyada yayınlanan fotoğraf ve video kayıtlarından hareketle bazı tespitler yapmak mümkündür.

Açık kaynak istihbarat teknikleri kullanarak coğrafi konum, araç, teçhizat ve birlik manevrası gibi konularda araştırmalar yapan Stijn Mitzer'ın tespitlerine göre 27 Eylül'den bu yana Ermeni ordusuna ve Dağlık Karabağ güçlerine ait 102 ana muharebe tankı, 47 zırhlı muharebe aracı ve personel taşıyıcı araç, 54 çekili ve 13 kundağı motorlu obüs, bir havan, 60 ÇNRA, bir balistik füze fırlatıcı, 22 hava savunma sistemi, 10 radar, bir elektronik harp sistemi ve 350'den fazla kamyon imha edilmiş; 54 ana muharebe tankı, 30 zırhlı muharebe aracı ve personel taşıyıcı araç, 19 çekili ve bir kundağı motorlu obüs, 8 havan da Azerbaycan

ordusu tarafından ele geçirilmiştir.^[2] Azerbaycan ordusuna ait ise 15 ana muharebe tankı, 18 kamyon imha edilmiş, 20 civarında İHA düşürülmüş; iki tank, 17 zırhlı araç Ermenilerce ele geçirilmiştir. Tamamı video ve fotoğraflarla tespit edilmiş bu veriler ışığında Ermeni tarafının özellikle tank, topçu ve kamyon bazında envanterinin %40'a yakın bir kayıp yaşadığı görülmektedir.

Yine yalnızca görsel veriler ışığında Ermeni ordusunun personel kaybı 5,000 civarında hesaplanmaktadır.^[3] Bu da Ermeni Ordusu ve Dağlık Karabağ güçlerinin toplam personel mevcudunun yaklaşık %10'una karşılık gelmektedir. Yaralanan ve sakat kalanlarla birlikte Ermeni tarafının ağır bir darbe aldığı, yaşanan kayıpların insan kaynakları ve ekonomi alanlarında Ermenistan'da şimdiden etkileri uzun yıllar sürecektir ve hatta bölge jeopolitiği üzerinde etkileri hissedilecek bir yara açtığını iddia etmek mümkündür.

İnsansız Hava Araçları

Çatışmaların başlamasıyla birlikte Azerbaycan Savunma Bakanlığı tarafından sosyal medyada yayımlanan görüntülerden, Azerbaycan'ın Türkiye'den *Bayraktar TB2* tipi silahlı İHA (SİHA) temin etmiş olduğu ve bunları etkin şekilde taarruz görevlerinde kullandığı görülmüştür. *Bayraktar TB2* haricinde Azerbaycan'ın İHA envanteri tamamen İsrail tasarım ve üretimi İHA, SİHA ve kamikaze dronlardan oluşmaktadır. Harp başlığı taşıyan ve otonom ya da uzaktan kumandalı olarak idare edilebilen kamikaze dron sınıfında *Harop*, *Orbiter* ve *SkyStriker* olmak üzere üç farklı tip platform bulunurken, *Hermes* serisi İHA'lar görüntü istihbaratı ve elektronik istihbarat görevlerinde kullanılmaktadır.

Türkiye'nin Suriye ve Libya'daki operasyonlarda etkin şekilde kullandığı ve özellikle hava savunma sistemleri ile mekanize birliklere, taşıdıkları ROKETSAN üretimi MAM-L tipi lazer güdümlü bombalarla ağır kayıplar verdiren TB2'ler, Dağlık Karabağ Savaşı'nda da ön safta rol almaktadırlar. Yayınlanan görüntülerde TB2'lerin çok sayıda Ermeni hava savunma sistemi, ana muharebe aracı, çekili ve kundağı motorlu top ile mevzi ve tesis vurduğu görülmektedir. Öte

yandan hedeflerine dalış yaparak imha eden *Harop*, *Orbiter* ve *SkyStriker* tipi İsrail yapımı kamikaze dronlar da Ermeni birliklerine büyük kayıplar verdirmiştir. Ermeni hava savunması ve elektronik harp sistemlerinin bu taarruzları önlemede büyük ölçüde başarısız olduğu gözlenmektedir.^[4]

Savaşın ilk safhalarında alçak irtifa ve kısa menzil hava savunma sistemlerinin SİHA ve kamikaze dronlar ile muhabere ve komuta kontrol altyapısının büyük ölçüde bertaraf edilmesiyle birlikte hava taarruzlarının odağı mekanize birlikler ile lojistik ikmâl hatlarına kaymıştır. Burada, sahada sevk ve idaresi ile mevzilenmesinde büyük hatalar yapan Ermeni birlikleri, hava saldırıları ile İHA'ların koordine ettiği Azerbaycan topçusunun isabetli atışları ile süratle ağır kayıplar vermeye başlamıştır. Nitekim savaşın birinci ayı sonunda Ermenistan tank envanterinin neredeyse yarısı SİHA ve kamikaze dronlar ile imha edilmiş durumdadır.^[5]

Açık kaynaklarda yer alan değerlendirmelere göre Azerbaycan, Ermenistan hava savunma sistemlerini faal duruma getirip konumlarını belli etmeye zorlamak için yem olarak uzaktan kumandalı ve/veya otonom olarak uçabilecek şekilde tadil edilmiş *Antonov An-2* tipi uçakları kullanmaktadır.^[6] Büyük gövdeli ve yavaş uçan bir uçak olan An-2, düşman hava savunma radarlarında benzer hızlarda uçan bir İHA şeklinde algılanabilmektedir. Nitekim Ermenistan hava savunmasının bir miktar An-2'yi bu şekilde düşürdüğu görülmüştür. Bu, İsrail'in 1982 Lübnan Savaşı'nda Suriye hava savunmasına karşı kullandığı taktikleri hatırlatan, dikkat çekici bir uygulamadır.

SİHA ve kamikaze dronların tank ve zırhlı araçlara verdirdikleri ağır zayıat, uluslararası alanda tankların modern savaş alanındaki konumu konusunda tartışmaları tetiklemiştir.^[7] Bir görüşe göre büyük ve ağır tankların dönemi artık SİHA'lar ile kapanmıştır.^[8] Başka bir görüşe göre ise esas fark yaratan muharebe sahasındaki unsurların ve sensörlerin birbirlerine entegrasyonu, başka bir deyişle kesintisiz ve süratli veri iletişiminin sağlanmasıdır.^[9]

Balistik Füzeler

Dağlık Karabağ Savaşı, her iki tarafın da taktik balistik füze kullanımına sahne olmaktadır.^[10] Azerbaycan, elindeki İsrail yapımı *LORA* taktik balistik füzeleri ile Ermenistan'ın S-300 hava savunma sistemini ve Aşağı Sus yakınlarındaki bir köprüyü vurmuştur. Ermenistan ise Gence ve Mingaçevir gibi sivil yerleşim yerlerine *Toçka Uve Scud* füzeleri ile saldırmıştır. Bu saldırılarda çok sayıda sivil hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır.^[11]

Suriye İç Savaşı ve Yemen'deki çatışmalarda da görüldüğü üzere, taktik balistik füzelerin devletler arası çatışmalar ve iç savaşlarda kullanımları giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle taraflardan en az birinin devlet dışı silahlı aktör olduğu çatışmalarda, erişimi ve kullanımı görece kolay, araca monteli olmasından dolayı hareket kabiliyeti yüksek bu tür silahlar sivil yerleşim bölgelerine ya da altyapılara karşı süratle kullanılabilir. Bu tür füzelere karşı etkili bir savunma kurmak ise yüksek maliyetli ve zordur. S-300/400, Patriot, SAMP/T gibi uzun menzilli hava savunma sistemlerinin bir komuta kontrol ve erken ihbar ağı ile desteklenmesi gerekmektedir. Böyle nitelikleri haiz bir hava savunma şemsiyesinin yokluğunda ise taktik balistik füzeler özellikle sivillere karşı büyük yıkıma neden olabilmektedir.

Sosyal Medya - Propaganda

Son olarak savaş boyunca her iki tarafın da sosyal medyayı yoğun şekilde kullandığı dikkat çekmektedir. Düzenlenen harekâtlar, vurulan hedefler ve karşı tarafa verdirilen kayıplar ile moral ve motivasyonu artırıcı içerikler, *Twitter*, *Facebook* ve *Instagram* gibi popüler sosyal medya kanallarında dolaşıma sunulmaktadır. Öyle ki, her iki ülkenin de ilgili bakanlıkları ve yetkili isimleri, basın açıklamaları ve duyurularını ilk olarak bu kanallar üzerinden yayımlamaktadır.

Taraflar, karşı tarafa verdirdikleri zayıyla ilgili düzenli olarak bilgi görselleri

(*infografik*) ve sahadaki durumla ilgili haritalar paylaşmaktadırlar. Bu içeriklerin doğruluğunu teyit etmek, bağımsız gözlemciler ve araştırmacılar için ciddi bir sorundur, zira sahadan tarafsız bilgi akışı yok denecek kadar azdır. Bu da her iki tarafa kamuoyu oluşturmak, yönetmek ve bilhassa uluslararası platformlarda argümanlarını savunmak için geniş bir manevra alanı açmaktadır.

Özellikle Azerbaycan'ın SİHA ve kamikaze dronlardan elde ettiği vuruş ve imha görüntülerini yayınlaması, psikolojik cephede kendisine belirgin bir üstünlük kazandırmıştır.

Özellikle Azerbaycan'ın SİHA ve kamikaze dronlardan elde ettiği vuruş ve imha görüntülerini yayınlaması, psikolojik cephede kendisine belirgin bir üstünlük kazandırmıştır. Moral üstünlüğü ele geçirmesi yanında bu görüntüler, Ermenistan tarafından yayınlanan açıklama ve verilerin güvenilirliğine gölge düşürmüş, psikolojik avantajın Azerbaycan'a geçmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak 2020 Dağlık Karabağ Savaşı, savaşın değişen doğası ile ilgili pek çok veri ve ipucu sunmakta, askeri teknik ve teknolojilerin sadece sahada ve taktik ölçekte değil, aynı zamanda diplomatik ve jeopolitik katmanlarda da önemli etkileri ve yansımaları olduğuna dair önemli bir vaka teşkil etmektedir.

^[1] <https://www.sipri.org/media/press-release/2020/usa-and-france-dramatically-increase-major-arms-exports-saudi-arabia-largest-arms-importer-says>

^[2] <https://www.oryxspioenkop.com/2020/09/the-fight-for-nagorno-karabakh.html>

^[3] <https://apnews.com/article/europe-azerbaijan-armenia-2a63dad13bcdb456030e1>

[9221bdfbd2d](#)

^[4] <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/10/07/israels-drones-give-azerbaijan-upper-hand-against-armenia-seeks/>

^[5] <https://eurasianimes.com/clash-of-drones-how-israeli-turkish-drones-have-created-havoc-in-azerbaijan-armenia-war/>

^[6] <https://www.overtdefense.com/2020/10/05/azerbaijan-reportedly-convert-ancient-an-2-biplanes-into-drones/>

^[7] <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/drones-nagorno-karabakh>

[8]
<https://nationalinterest.org/blog/buzz/does-nagorno-karabakh-conflict-prove-tank-t-oast-170155>

^[9] <https://rusi.org/publication/rusi-defence-systems/key-armenia-tank-losses-sensors-not-shooters>

^[10] <https://rusi.org/commentary/democratisation-precision-strike-nagorno-karabakh-conflict>

^[11] <https://edam.org.tr/en/armenia-escalates-the-conflict-by-strategic-weapon-salvos-behind-the-frontlines/>

Arda Mevlütoğlu, Lisans derecesini İstanbul Teknik Üniversitesi Uzay Mühendisliği, yüksek lisans derecesini ise Ortadoğu Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları bölümlerinden almıştır. Halen uluslararası bir danışmanlık ve ticaret firmasının savunma programlarından sorumlu başkan yardımcılığı görevini yürütmektedir. Aynı zamanda savunma teknolojileri ve politikaları, havacılık ve uzay ile bölgesel güvenlik konularında akademik araştırma ve yayın faaliyetleri yürütmektedir.

Bu yazıya atıf için: Arda Mevlütoğlu, “2020 Dağlık Karabağ Savaşı’na Dair Askeri-Stratejik Gözlemler”, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 5 Kasım 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/11/05/2020-daglik-karabag-savasina-dair-askeri-stratejik-gozlemler/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.